

SEMANTICA AFIXELOR ȘI A DERIVATELOR¹

VERGINICA BARBU MITITELU

Academia Română, Institutul de Cercetări pentru Inteligență Artificială
București

Studiul derivării se poate face din perspectivă multiplă: morfologic (interesând, de exemplu, structura cuvintelor-bază ale derivării, afixele), fonetic (prin identificarea alternanțelor posibile și a condițiilor în care acestea se produc), sintactic (de exemplu, modificarea sau perturbarea cadrelor de subcategorizare ale verbelor în urma procesului de nominalizare), semantic (de obicei interesează sensul derivatelor), dialectologic (răspândirea teritorială a unor derivate sau chiar a unor afixe) etc. În acest articol ne oprim asupra aspectelor semantice implicate în derivare, dintre acestea urmând să insistăm asupra sensurilor afixelor și a sensurilor derivatelor, asupra cărora vom opera cu ajutorul relațiilor semantice. Precizăm că termenul „relații semantice” desemnează aici atât relațiile lexico-semantice standard, cunoscute și folosite în toate lucrările de semantică lexicală (sinonimie, antonimie, polisemie, omonimie etc.), precum și relațiile de alte tipuri, de exemplu relația „locuitor al”, care se stabilește între cuvinte precum **orăean** și **ora**.

1. Stadiul cercetărilor despre afixe și derivate

În lingvistica românească consacrat integral, parțial sau tangențial fenomenului derivării în limba română se cunosc câteva tipuri de lucrări. Pe de o parte, menționăm studiile, cărțile, articolele dedicate descrierii vocabularului, implicit abordând subiectul îmbogățirii acestuia prin mijloace interne, derivarea fiind unul dintre acestea. Pe de altă parte, există lucrări despre mijloacele de îmbogățire a vocabularului. Lucrarea care încununează aceste preocupări științifice o reprezintă *Formarea cuvintelor în limba română* (FCLR) (Graur și Avram 1970, 1978, 1989), în volumul al doilea fiind studiat prefixarea, iar în cel de-al treilea derivarea verbală. Alături pe baza bibliografiei existente până la acel moment asupra prefixării și sufixării verbale, FCLR fixează jaloanele cercetării, constituindu-se într-o oglindă sincronă și diacronică a manifestării fiecărui prefix și sufix verbal românesc.

Cărțile, studiile, articolele mai recente au găsit un teren propice în presa postdecembristă pentru studiul îmbogățirii limbii prin derivare, printre alte metode. Aceste cercetări sunt exclusiv sincronice, surprind schimbările din limbă de la momentul actual, sunt descriptive, constată frecvența, productivitatea, discută efecte stilistice (de exemplu, Trifan 2010, Stoichiou-Ichim 2007, Preda 1992, Szathmary 2006 și multe altele). Principalele

¹ Această lucrare a fost realizată în cadrul proiectului „Valorificarea identităților culturale în procesele globale”, cofinanțat de Uniunea Europeană și Guvernul României din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013, contractul de finanțare nr. POSDRU/89/1.5/S/59758.

mijloace de îmbogățire a vocabularului discutate sunt cele mai productive, adică sufixarea substantivală și adjectivală și prefixarea. În ceea ce privește sufixarea verbală, lucrurile au fost tranșate de mult timp: se constată productivitatea extrem de mare a conjugării întâi, tendință manifestată permanent în perioada modernă și care nu dă semne de diminuare. Perspectiva abordată în lucrările recente este în strânsă legătură cu climatul socio-economico-politic, cu evoluția tehnico-științifică, ce are un impact puternic asupra vieții oamenilor și a limbajului folosit de ei.

Sunt numeroase lucrările recente care completează studiile monografice anterioare dedicate unor afixe, în care au fost clarificate probleme precum originea, structura, semantica acestora, rămânându-le autorilor contemporani să surprindă productivitatea și noi, efecte stilistice, îmbogățirea sensurilor afixelor.

Perspectivile abordate în studiul afixelor românești sunt următoarele: funcțională, structurală, semantică, morfologică, vechime, origine, productivitate, circulație.

Din punct de vedere funcțional, se poate distinge între sufixe lexicale și flexionare. Cele dintâi sunt instrumente în derivare, ajutând la formarea de noi cuvinte. Ultimele se folosesc pentru crearea formelor flexionare ale verbelor.

În ceea ce privește structura, afixele pot fi simple (cele mai multe) sau complexe, formate din două afixe simple (afixe compuse) sau dintr-un afix și un element neafixal (afixe dezvoltate).

Vechime. Unele afixe sunt vechi în limbă, altele mai noi, decupate de vorbitori din neologisme și utilizate apoi la formarea unor noi cuvinte pe teren românesc.

Origine. Limba română a moștenit afixe din latină, pe altele le-a împrumutat din limbile cu care a venit în contact de-a lungul timpului. Un număr destul de mic de afixe a apărut pe teren românesc.

Productivitate. Cele mai multe afixe sunt productive pe teren românesc; unele au fost folosite numai în calcuri; un grup mai restrâns nu a devenit productiv în limba română, dar aceste afixe se recunosc în structura unor împrumuturi. Trebuie menționat faptul că productivitatea unui afix se poate schimba de-a lungul timpului. Se vorbește chiar despre afixe „la mod” în anumite perioade (Szathmary 2006).

Circulație. Cele mai multe afixe au circulație generală, pe întreg teritoriul dacoromânei. Există, însă, și câteva afixe cu circulație regională: prefixele sunt *do-*, *iz-* și *z-*; sufixele pot fi găsite în lucrarea Claudiei Tudose (1978).

Morfologie. Sufixele pot schimba sau nu partea de vorbire a bazei careia și se atașează: **miner** (subst.) + **-iad** > **mineriad** (subst.); **munci** (vb.) + **-tor** > **muncitor** (subst.). Prefixele, în general, nu modifică partea de vorbire a cuvintelor cărora li se atașează: **r s- + t l m c i** (vb.) > **r s t l m c i** (vb.). Dacă unui radical i se adaugă alături de un prefix și un sufix (derivare parasintetic), atunci partea de vorbire a bazei se schimbă: **în-** + **z pad** (subst.) + **-i** > **înz pezi** (vb.).

Semantică. Pentru prefixe, Laura Vasiliu (1978) realizează un inventar foarte rafinat al valorilor semantice exprimate de acestea. Aceeași autoare întocmește și o listă a valorilor semantice ale sufixelor verbale (Vasiliu 1989). Pentru sufixele substantivale și adjectivale, neexistând lucrări de sinteză asupra lor, nu există un asemenea inventar, dar în lucrări diferite sunt analizate sensurile afixelor supuse analizei și ale derivatelor cu ajutorul acestora.

2.Semantica afixelor

În general, studiile dedicate afixelor au caracter monografic, deci sensurile sunt inventariate și exemplificate pentru fiecare afix în parte. Excepție notabilă face FCLR, care

prezintă, în manieră sintetică, sensurile prefixelor și sufixelor verbale. Aceasta înseamnă că au fost surprinse sinonimii între afixe.

Relațiile semantice sunt folosite la organizarea lexicului. Cuvintele se organizează în diferite paradigme în funcție de diverse relații.

Relațiile semantice se pot aplica și la studiul afixelor, așa cum vom arăta în acest secțiune, dar într-o măsură limitată.

Sinonimia. Două sau mai multe afixe sunt sinonime dacă au același sens, adică dacă derivatele pe care le formează desemnează obiecte ce apar în aceleași clase. Astfel, sunt sinonime sufixele **-tor**, **-re**, **-u**, **-ant** pentru că formează cuvinte care denumesc meserii: **vopsi + -tor > vopsitor**, **cânta + -re > cântare**, **cră + -u > crău**, **manevra + -ant > manevrant**. Sufixele adjectivale **-ean**, **-esc**, **-it**, **-al** sunt și ele sinonime, atunci când cu ajutorul lor formăm adjective ce indică originea locală: **Focani + -ean > focanean**, **munte + -esc > muntenesc**, **Moscova + -it > moscovit** (împrumut analizabil), **tropic + -al > tropical** (împrumut analizabil).

Antonimia. Atunci când cuvintele rezultate în urma atașării a două afixe diferite la aceeași bază sau în urma substituției de afix sunt antonime spunem că afixele respective sunt antonime între ele: **în-** și **des-** în perechi precum: **înțepi – desțepi**, **împacheta – despacheta**, **împături – despături**, **înjugă – dejugă** (**de-** ca variantă a lui **des-**) etc., **hipo-** și **hiper-** în: **hipoaciditate – hiperaciditate**, **hipoglicemic – hiperglicemic** etc.

Dacă prefixele se grupează în perechi antonimice în număr destul de însemnat (pe lângă cele exemplificate deja mai putem adăuga: **intro-(vertit) – extro-(vertit)**, **supra-(alimenta) – sub-(alimenta)**, **ante-(data) – post-(data)** și multe altele), nu același lucru se poate afirma despre sufixe. Putem vorbi despre antonimie în cazul perechilor: **-tor – -t** (vezi **asupritor – asuprit**) și **-tor – -s** (din **învingător – învins**). Antonimele create cu afixe diferite de la același radical se numesc antonime *homolexe*.

Există tentația de a considera antonime perechi de afixe care, atașate aceleiași baze, formează diminutive, respectiv augmentative. După cum observă Sîrbu (1977: 129-130), o pereche precum **csu – csoaie** conține doi membri între care există diferențe de intensitate (antonimele nu sunt dispuse la distanțe egale de un reper: **csu** este o casă „mică”, iar **csoaie** este o casă „foarte mare”) și care nu se caracterizează prin aceeași coloratură emoțional-expresivă (augmentativul este marcat +depreciativ). În plus, membrii unei astfel de perechi nu sunt întrebuintăși frecvent în context, în opoziție nemijlocită, o condiție esențială a antonimelor.

Monosemia. Unele afixe au un singur sens: indiferent de baza cu care se combină, ele îi imprimă același sens: de exemplu, sufixul **-bil** are întotdeauna sensul de „posibilitate”, sufixul **-it** creează nume de boli etc.

Polisemia. Cele mai multe afixe sunt polisemantice, adică pot crea derivate care apar în unor clase diverse: astfel, sufixul **-raie** are sens colectiv în **apraie**, sugerează o boală în **pântecraie**; sufixul **-esc** desemnează felul în **raiesc**, originea în **muntenesc**, asemnarea în **mgresc** etc. Este normal ca sensurile unui morfem polisemantic să fie asemănătoare între ele.

Omonimia. În cazul afixelor, omonimia presupune: 1) identitatea de formă a unor afixe care creează cuvinte aparținând unor părți de vorbire diferite și având, deci, sensuri diferite; 2) identitatea de formă a unor afixe cu etimologie diferite și cu sensuri diferite. Primul caz îl exemplificăm cu perechea **-tor_s** (sufix substantival) – **-tor_a** (sufix adjectival): **-tor_s** creează substantive ce denumesc agenți masculini (**vopsitor**) sau instrumente (**sucitor**), iar **-tor_a** adjective ce desemnează calitatea (**arttor**), posesia unei caracteristici (**linguitor**), posibilitatea (**pluitor**), necesitatea (**muritor**). Al doilea tip de omonimie poate fi ilustrat prin perechea de prefixe **a₋₁** și **a₋₂** care au următoarele caracteristici: cel dintâi este de origine

latineasc (mo tenit) i poate semnifica, printre altele, „dobândirea unei însu iri” în **asigura**. În schimb, **a-2** provine, la origine, din greac , dar a p truns în limba român pe mai multe c i: direct din greac , prin intermediul francezei sau al altor limbi moderne. Sensul s u este, în general, negativ privativ, ca în **amoral** (împrumut analizabil).

3.Semantica derivatelor

Studiul derivatelor din perspectiva rela iilor semantice pe care le stabilesc cu baza de la care provin este mai interesant decât studiul afixelor din acela i punct de vedere.

Sinonimia. Extrem de rar se întâmpl ca un derivat s fie sinonim cu baza sa. Aceasta presupune ca afixul cu ajutorul c ruia s-a format derivatul s fie lipsit de sens. Astfel, într m în contradic ie cu principiul economiei lingvistice. Înregistr m, totu i, câteva cazuri: **luneca** i **aluneca**, **mesteca** i **amesteca**. Pu cariu (1959: 365 .u.) explic aceste sinonimii prin pierderea de c tre derivate a nuan ei de sens pe care le-o imprimase ini ial prefixul.

Antonimia. Opozi ia semantic între baz i derivat nu este un fenomen rar întâlnit. Sunt destule prefixele care imprim derivatului un sens antonimic fa de baza c reia i se ata eaz : **ne-** (vezi perechea **clar** – **neclar**), **des-** (vezi **echilibrat** – **dezechilibrat**), **in-** (în perechea **eficient** – **ineficient** sau cu varianta **i-** în **moral** – **imoral**) i altele.

Exist cazuri când un radical î i creeaz în limb dou antonime, unul prin prefixare i altul heterolex (nederivat, un radical diferit): de exemplu, **corect** are antonimele **incorect** i **gre it**. Între acestea exist , îns , diferen e de ordin semantic: antonimul prefixat neag însu irea exprimat de baz , iar cel lalt afirm o însu ire opus celei exprimate de **corect** (Wald 1970: 78). Se constat o diferen valoric între ele: antonimul homolex red opozi ia în mod mai atenuat, dar foarte clar, întrucât „în structura sa morfologic , transpare termenul opus semantic” (Sîrbu 1977: 138-9). Antonimia este motivat i semantic i formal, iar vorbitorii o recunosc mai u or. Mai mult chiar, ace tia creeaz con tient rela ii antonimice prin prefixare; în schimb, antonimele heterolexe sunt întotdeauna înv ate.

Cohiponimia. Aceasta este rela ia care se stabile te între hiponimele aceluia i hiperonim (Barbu Mititelu 2010). Tipurile de exemple pe care le avem în vedere aici implic sufixe mo ionale: **lup** + **-oaic** > **lupoaic** , **broasc** + **-oi** > **broscoi**, **doctor** + **-i** > **doctori** etc. Caracteristic acestora este faptul c baza prezint autohiponimie: are (cel pu în) dou sensuri: unul (hiperonimul) desemneaz o clas de fiin e (cuprinzând fiin e atât de sex masculin, cât i feminin), iar cel lalt (hiponimul) desemneaz numai membrii de un anumit sex din clasa denumit prin hiperonim. Mai clar, cuvântul **lup** are sensul „mamifer carnivora din familia canidelor, cu corpul de circa 150 cm lungime, acoperit cu blan sur , cu gâtul gros, cu capul mare, cu botul i urechile ascu ite i cu coada stufoas ” înregistrat în DEX, dar desemneaz i „masculul din clasa lupilor”, caz în care într în opozi ie cu **lupoaica**, „femela lupului”, conform DEX. Primul sens este hiperonim pentru cel de-al doilea, de aceea vorbim despre autohiponimie în cazul cuvântului **lup**. Este preferabil s consider m c derivarea implic sensul mai specializat: de la masculin form m femininul sau invers, de la feminin deriv m masculinul, în cazul perechii **broasc** – **broscoi**, iar nu de la cuvântul general form m un cuvânt cu sensul specializat prin derivare.

Se impune observa ia c acest tip de exemple trebuie distins net de altele, precum **preot** + **-eas** > **preoteas** , în care avem tot un sufix mo ional, îns alt rela ie între baz i derivat: acesta din urm desemneaz so ia celui numit prin radical. Dac **preot** este o meserie, nu putem afirma c **preoteas** este tot numele unei meserii (cel pu în într-unul dintre sensurile sale, acela de „so ie de preot”).

Mai rar, cele două tipuri de exemple se combină: **morar + -i** > **moriri**. Întrucât **moriri** are două sensuri („soi de morar” și „stă până unei mori”), aici discutăm de fapt despre două perechi: **morar – moriri**₁ (similar cu **preot – preoteasă**) și **morar – moriri**₂ (cohiponime).

Meronimia. Este relația ce se stabilește între cuvintele care desemnează o parte și respectiv întregul din care face parte. Prin derivare putem să formăm cuvinte ce desemnează părțile întregului numit cu ajutorul bazei: **oaste + -a** > **osta**.

Holonimia. Este relația inversă meronimiei. O regăsim în perechi precum **brânz – brânzoaic** (format din **brânz** cu sufixul **-oaic**), în care baza denumește substanța din care este făcut obiectul denumit de derivat, sau în perechi ca **pasare – pasăre** (obținut prin adăugarea sufixului **-et** la **pasare**) sau **pasare – pasăre** (format prin sufixarea lui **pasare** cu **-ime**), în care baza denumește obiectul, iar derivatul denumește o colectivitate (un grup de obiecte desemnate de bază).

Alte relații semantice stabilite între derivat și bază sunt:

– locul: **câneș – cânește**, **gogoș – gogoșe**, **locuș – locuș**, **pustiș – pustietate**, **varș – varș**;

– originea: **Banatul – banatul**, **Vietnam – vietnamez** (probabil împrumut analizabil), **munte – muntenesc**;

– recipientul: **sare – săruri**, **zahăr – zaharni**, **scrum – scrumier**, **zăcătoare**;

– boala: **pântec – pântecare**, **amigdal – amigdalit** (împrumut analizabil), **folicul – foliculom** (împrumut analizabil), **trichin – trichinoz** (împrumut analizabil);

– instrumentul: **rade – răzătoare**, **juca – jucărie**, **mesteca – mestecătură**, **urub – urubelniță**, **bot – botniță**;

– rezultatul: **zice – zicătoare**, **zgâria – zgârietură**;

– agentul: **culege – culegător**, **duel – duelgiu**, **broda – brodez** (împrumut analizabil);

– experimentatorul: **visa – visător**;

– starea: **amei – ameial**, **mic – micime**, **boier – boierie**;

– evenimentul: **aprecia – apreciere**;

– meseria: **ziar – ziarist**, **amot – amotar**, **informatic – informatician**;

– asemănarea: **castan – castaniu**, **roșu – roșuț**;

– modul: **cruce – cruci**, **tupila – tupila**;

și multe altele, care se pot observa parcurgând valorile semantice ale diverselor afixe românești.

4. Caracteristicile relației derivationale

Experimentele psiholingvistice au demonstrat că în mintea vorbitorului sensurile cuvintelor cunosc o organizare care variază de la o parte de vorbire la alta, dar se bazează pe relații atât de conținut (semantice), cât și de formă (Zock 2006).

Relația derivatională este o relație între doi termeni, dintre care unul este considerat baza derivării, iar celălalt rezultatul. Astfel, avem o relație derivatională între membrii fiecăreia dintre perechile **dormi – dormitor**, **urban – extraurban**, **bun – îmbună**, **tremura – tremur**, **securitate – securist**, chiar dacă un alt tip de derivare a funcționat în fiecare caz: **dormitor** s-a format de la **dormi** cu sufixul **-tor** (sufixare), **extraurban** de la **urban** cu prefixul **extra-** (prefixare), **îmbună** de la **bun** simultan cu prefixul **în-** (în varianta sa fonetică **îm-**) și sufixul **-a** (derivare parasintetică), **tremur** de la **tremura** prin eliminarea sufixului **-a**

(derivare regresiv), **securist** de la **securitate** prin înlocuirea sufixului **-itate** (în urma recunoașterii lui în împrumutul **securitate**) cu sufixul **-ist** (derivare prin substituție de afix).

Relația derivatională are următoarele caracteristici:

- *simetrie*: dacă cuvântul A este în relație morfologică cu cuvântul B, atunci B este în relație morfologică cu A;
- *tranzitivitate*: dacă cuvântul A este în relație morfologică cu cuvântul B, iar acesta este în relație morfologică cu cuvântul C, atunci A și C sunt în relație morfologică: de exemplu, dacă există o relație morfologică între **p dure** și **împ duri**, precum și între **împ duri** și **reîmp duri**, atunci există o relație morfologică și între **p dure** și **reîmp duri**;
- *non-reflexivitate*: cuvântul A nu este în relație morfologică cu sine însuși (ceea ce înseamnă că nu vom trata conversiunea ca tip particular de derivare, așa cum se întâmplă în anumite lucrări din lingvistica engleză).

Între membrii unei familii lexicale, se stabilesc relații derivationale în mintea vorbitorului. Acestea sunt directe sau indirecte; ultimele sunt consecință a tranzitivității. În imaginea de mai jos am redat o parte a familiei lexicale a cuvântului **proaspăt**; relațiile derivationale directe (prefixul **în-** + **proaspăt** + sufixul **-a** > **împrospăta**; prefixul **re-** + **împrospăta** > **reîmprospăta**; **reîmprospăta** + sufixul **-re** > **reîmprospătare**) le-am redat prin linii continue, iar pe cele indirecte prin linii întrerupte.

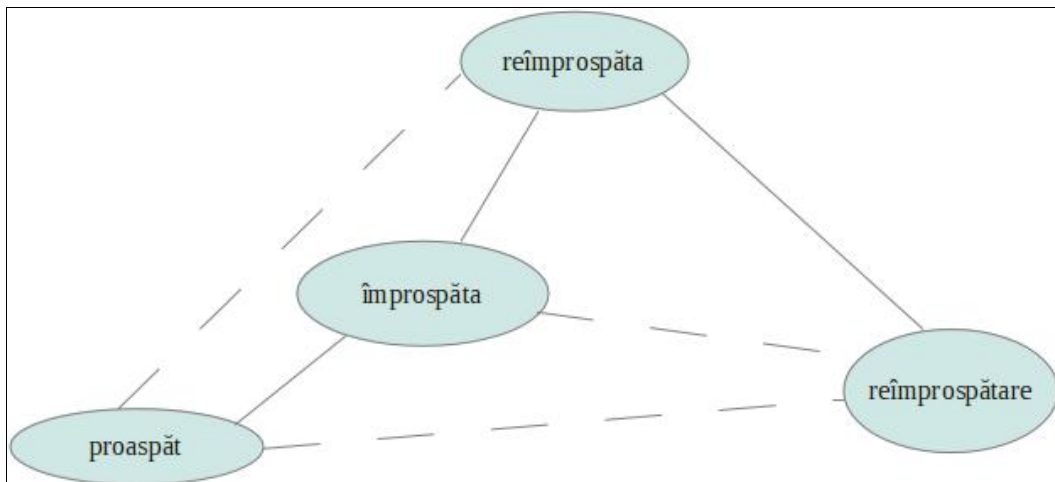

Figura 1. Relații derivationale directe și indirecte.

O altă caracteristică importantă a relației derivationale este că, asemenea relațiilor lexico-semantice, se stabilește la nivelul sensului cuvintelor, nu la nivelul cuvântului ca un complex de sensuri. Vocabularul unei limbi poate fi reprezentat sub forma unei rețele de noduri și arce, nodurile reprezentând sensuri, iar arcele relații stabilite între aceste sensuri (vezi rețelele semantice ca modalitate de reprezentare a cunoștințelor: Quillian 1968). Astfel, verbul **visa** apare într-o astfel de rețea într-un nod atunci când are sensul „a avea un vis în timpul somnului” și în alt nod pentru sensul „a se lăsa în voia gândurilor, a imagina-și”. (Toate celelalte sensuri apar și ele, fiecare, în alt nod.) Adjectivul **visător** cu sensul „înclinat spre reverie” stabilește o relație cu al doilea nod **visa**. După cum am arătat mai sus, în secțiunea 3, relațiile derivationale au și o latură semantică: între bază și derivat există, cel mai adesea, o relație de sens dintre cele mai diverse. Ca atare, putem motiva atât morfologic, cât și semantic o relație între nodurile **visa** „a se lăsa în voia gândurilor, a imagina-și” și **visător** „înclinat spre

reverie”, dar nu putem justifica semantic o rela ie între **visa** „a avea un vis în timpul somnului” i **vis tor** „înclinat spre reverie”.

Într-o reprezentare de acest tip a vocabularului, se impune un tratament uniform pentru cuvintele derivate i pentru împrumuturile analizabile. Astfel, este necesar marcarea unei rela ii între **vesel** i **veselie**; chiar dac ambele sunt împrumuturi din slav , în structura celui de-al doilea se recunosc adjectivul **vesel** i sufixul **-ie**. (Adjectivul a creat pe teren românesc derivatul **înveseli**.) Rela ia este similar celei din cadrul perechilor **harnic** – **h rnicie**, **vrednic** – **vrednicie** etc.

5. Perspectiv multilingv asupra rela iilor derivationale

Rela iile semantice de tipul hiponimiei, de exemplu, sunt rela ii conceptuale i transcend limba, stabilindu-se la un nivel superior i având sau nu reflex în limbile naturale. O rela ie semantic R stabilit între conceptele C_1 i C_2 are reflex într-o limb natural dac cele dou concepte se lexicalizeaz în limba respectiv ; atunci când m car unul dintre concepte nu se lexicalizeaz în limba respectiv , rela ia nu are reflex i vorbim despre un *gol lexical*.

Rela ia derivatională nu are natur conceptuală . Ea se stabile te între forme, deci la nivelul unei limbi, dincolo de care nu trece. Este adev rat c ea are un reflex semantic, deoarece afixele sunt, în general, purt toare de sens. Datorit acestui fapt, putem aborda o perspectiv multilingv asupra fenomenului derivării, putem face compara ii între diverse limbi i observa felul în care anumite informa ii lingvistice pot fi preluate dintr-o limb în alta.

Analizând perechile **visa** – **vis tor** (român), **dream** – **dreamer** (englez), **rêver** – **rêveur** (francez), **mechta** – **mechtatel** (bulgar) observ m c aceea i rela ie semantic (experimentator) se realizeaz prin acela i procedeu morfologic în cele patru limbi: derivarea progresivă cu sufix a substantivului de la verb. Se mai pot gă si i alte exemple de acest fel în aceste limbi, dar i în altele. Compara ia între aceste limbi în cazul acestui tip de exemplu duce la identificarea unor asem n ri chiar între limbi neînrudite, membre ale unor familii diferite.

Deosebiri între limbi putem observa în exemple precum: **buc tar** – **buc t rie** (român), **cook** – **kitchen** (englez), **cuisinier** – **cuisine** (francez), **gotvach** – **kuhnya** (bulgar). Nepotrivirile sunt de mai multe tipuri în cazul acestor perechi. Constat m, mai întâi, c în român i în francez (limbi surori) cele dou cuvinte fac parte din aceea i familie lexicală (deci au aceea i ră d cin); difer , îns , modul de formare: în român substantivul desemnând locul (**buc t rie**) este derivat de la cel denumind persoana (**buc tar**) cu ajutorul sufixului **-ie**; în francez , substantivul desemnând persoana (**cuisinier**) este derivat de la numele locului (**cuisine**) prin sufixare. Deci, de i în ambele limbi este vorba despre derivare, ea are sensuri diferite în cazul acestor perechi de cuvinte. În al doilea rând, constat m c bulgara seam nă cu engleza (de i nu sunt înrudite) în sensul c în ambele limbi cuvintele din aceste perechi sunt neînrudite morfologic, chiar dac între ele putem stabili aceea i rela ie semantică pe care o stabilim între corespondentele lor din român i francez .

6. Concluzii

Studiul derivării nu se poate face ignorând aspectele semantice. Acestea privesc atât afixele, cât i cuvintele implicate.

La nivel monolingv, studiul trebuie s urmă reasc semantica afixelor din perspectiva numărului de sensuri pe care acestea le pot avea, dar i din cea a rela iilor semantice care se pot stabili între afixe (a a cum am prezentat în sec iunea a doua a articolului de fa). Pe de altă parte, se impune precizarea tipurilor de rela ii semantice ce se stabilesc între baza derivării i rezultatul acesteia (vezi sec iunea a treia de mai sus). Aceste rela ii organizeaz sensurile dintr-o limb într-un mod complementar celui în care le organizeaz rela iile lexico-semantice tradi ionale. Astfel, sinonimia, antonimia, hiponimia, meronimia etc. se stabilesc între p r i de vorbire de acela i fel. Rela iile derivationale, îns , implică , cel mai adesea, cuvinte apar inând unor clase morfologice diferite. În felul acesta, reprezentarea mul imii de sensuri dintr-o limb

sub form de re ea cu noduri i arce câ tig enorm în densitate.

La nivel multilingv, se constat caracterul translingual al rela iilor semantice corespunz toare celor deriva ionale i transferabilitatea lor din limbile în care acestea au un reflex morfologic în limbile în care ele nu implic cuvinte din aceea i familie lexical (vezi discu iile din sec iunea a cincea).

BIBLIOGRAFIE

- Barbu Mititelu, Verginica, 2010, *Hiponimie, sinonimie, antonimie. Abordare din perspectiva lingvisticii teoretice i a lingvisticii computa ionale*, Bucure ti, Matrix Rom.
- DEX = *Dic ionarul explicativ al limbii române*. Edi ia a II-a. Conduc torii lucr rii: Ion Coteanu, Luiza Seche, Mircea Seche, Bucure ti, Editura Univers Enciclopedic, 1998.
- Graur, Alexandru, Mioara Avram (coord.), *Formarea cuvintelor în limba român*, Bucure ti, Editura Academiei, vol. I, 1970; vol. II, 1978; vol. III, 1989.
- Preda, Irina, 1992, „Îmbog irea lexico-semantic a limbii române actuale (cu privire special la perioada postdecembrist)”, *Limba român*, XLI, 1992, nr. 9, p. 483-490.
- Pu cariu, Sextil, 1959, *Limba român*, vol. I *Privire general*, Bucure ti, Funda ia pentru Literatur i Art „Regela Carol II”, 1940, vol. II. *Rostirea*, Bucure ti, Editura Academiei.
- Quillian, Ross, 1968, „Semantic Memory”, în Marvin Minsky (ed.), *Semantic Information Processing*, Cambridge, MIT Press, p. 216-270.
- Sîrbu, Richard, 1977, *Antonimia lexical în limba român*, [s.l.; Timi oara], Ed. Facla.
- Stoichi oiu-Ichim, Adriana, 2007, *Vocabularul limbii române actuale. Dinamic, influen e, creativitate*, Bucure ti, Editura BIC ALL.
- Szathmary, Melitta, 2006, „Un sufix «la mod»: -iad”, *Annales Universitatis Apulensis, Series Philologica* 7, Tom 1, p. 299-306.
- Trifan, Elena, 2010, *Formarea cuvintelor în publicistica actual . Derivarea. Perioada 1990-2001*, Cluj-Napoca, Digital Data.
- Tudose, Claudia, 1978, *Derivarea cu sufixe în româna popular*, Bucure ti, Editura Universit ii din Bucure ti.
- Vasilii, Laura, 1978, „Semantica prefixelor i a derivatelor cu prefixe”, în Graur, Avram (coord.), 1978: 262-276.
- Vasilii, Laura, 1989, „Semantica derivatelor verbale sufixale i imediate”, în Graur i Avram (coord.), 1989: 154-160.
- Wald, Lucia, 1970, „Antonimele în sistemul lexical (cu exemple din limba latin)”, în Ion Coteanu, Lucia Wald (eds.), *Sistemele limbii*, Bucure ti, Editura Academiei, p. 70-77.
- Zock, Michael, 2006, „A Good Index, Prerequisite for Easy Access of Information Stored in a Dictionary”, în *Proceedings of the 3rd International Workshop on Natural Language Understanding and Cognitive Science*, NLUCS2006, Paphos, Cipru.

THE SEMANTICS OF AFFIXES AND OF DERIVATIVES

(Abstract)

This article deals with derivation which is subject to a semantic perspective: the number of meanings affixes can have (thus discussing about monosemous and polysemous affixes, and also about homonyms), the semantic relations that affixes can establish among each other (synonymy, antonymy), the semantic relations that hold between the stems and the derived words (synonymy, antonymy, cohyponymy, meronymy, holonymy and many others like state, place, job, experiencer, container, etc.). We present the characteristics of derivational relations, that, alongside semantic ones, connect word meanings in speaker's mind. At a multilingual level, the semantic dimension of derivational relations allows for comparing corresponding pairs of words that may or may not display a morphological (*i.e.* derivational) link between them, with the same or with a different direction of the derivational process involved.